

УДК 811.111'37

Дзисюк М.В.
(Умань, Україна)

СТИЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПОЕЗІЇ СУЧАСНОЇ УМАНЩИНИ

Робота присвячена дослідженню творчої лабораторії поетів Уманщини Петра Поліщука, Григорія Савчука, Марини Павленко з погляду використання авторами фразеологізмів. У статті визначено стилістичні функції вживаних авторами фразеологічних одиниць, з'ясовано їх роль у мовній авторській картині світу.

Результати дослідження дають підстави стверджувати про відповідність авторських фразеологічних систем нормативним вимогам стилістики сучасної української мови, що засвідчує творчу активність митців поетичного слова, зокрема у ділянках словотвору і семантики, а також перспективу трансформації загальнономовних фразеологізмів у авторські, які могли б збагатити фразеологічний фонд загальнонародної мови

Ключові слова: фразеологізм, ідіостиль, стилістична функція, поетичний текст, трансформація.

Робота посвячена исследованию творческой лаборатории поэтов Умани Петра Полищука, Григория Савчука, Марины Павленко с точки зрения использования авторами фразеологизмов. В статье определены стилистические функции применяемых авторами фразеологических единиц, выяснена их роль в языковой авторской картине мира.

Результаты исследования дают основания утверждать о соответствии авторских фразеологических систем нормативным требованиям стилистики современного украинского языка, удостоверяющих творческую активность художников поэтического слова, в частности в словообразовании и семантике, а также перспективу трансформации общезыковых фразеологизмов в авторские, которые могли бы обогатить фразеологический фонд общенародного языка.

Ключевые слова: фразеологизм, идиостиль, стилистическая функция, поэтический текст, трансформация.

The work is devoted to the creative laboratory of poets of Uman – Peter Polishchuk, Gregory Savchuk, Marina Pavlenko. The results give grounds to confirm compliance with copyright regulations of idiomatic style of the modern Ukrainian language, which shows creativity of artists poetic word, particularly in the areas of word formation and semantics, as well as the prospect of transforming the common phraseology in copyright that could enrich phraseological fund of popular language.

Key words: phraseologism, individual style, stylistic feature, poetic text transformation.

На початку XXI століття українська фразеологія все частіше стає предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних лінгвістів. Науковий доробок Л.Г. Авксентьева, І.С. Гнатюк, В.С. Калашника, Л.А. Лисиченко, Ю.Ф. Прадіда, Л.Г.Скрипник, В.Д.Ужченка, Л.Ф. Щербачук та інших українських фразеологів є продовженням славних традицій, започаткованих працями О.О. Потебні і теоретично обґрунтованих у працях академіків Л.А. Булаховського та В.В. Виноградова.

У лінгвістичній науці терміном «фразеологізм» і його синонімічними варіантами «фразеологічна одиниця», «фразеологічний зворот», «фразаема» позначають нарізно оформлений, але семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, який своїм виникненням і функціонуванням зобов'язаний фраземотворчій взаємодії одиниць лексичного, морфологічного та синтаксичних рівнів [39: 770].

Що стосується вивчення стилістичних властивостей фразеологічних одиниць, то у європейській лінгвістиці постійно наголошується про важливість наукових праць Ш. Баллі, ідеї якого поширилися і на східнослов'янське мовознавство. Зокрема, вихідним пунктом теоретичних узагальнень відомого швейцарського лінгвіста стало положення про те, що стилістика вивчає емоційну експресію елементів мовної системи, а також взаємодію мовних фактів, які сприяють формуванню системи виразових засобів тієї чи іншої мови [5: 39].

У східнослов'янському мовознавстві стилістичний аспект фразеології досліджували Н.Д. Бабич, О.М. Бабкін, І.К. Білодід, Л.А. Булаховський, В.В. Виноградов, О.І. Єфімов, Г.П. Їжакевич, Б.О. Ларін, Ю.Ф. Прадід, В.Д. Ужченко, В.А. Чабаненко, І.Г. Чередниченко, М.М. Шанський та інші вчені. Було запропоновано кілька стилістичних класифікацій фразеологічних одиниць, що засвідчує різні підходи вчених до розгляду теорії і практики фразеостилістики.

За класифікацією, запропонованою М.М. Шанським, виділяються: 1) міжстильові фразеологічні звороти; 2) фразеологічні звороти розмовно-побутового характеру; 3) фразеологізми книжного характеру; 4) фразеологічні архаїзми та історизми [45].

Дві стилістичні групи фразеологізмів диференціює Г.П. Їжакевич, а саме: 1) образно-експресивні сполуки: ідіоми, прислів'я, приказки, крилаті слова, що позначені великою експресивно-емоційною насиченістю; 2) сталі номінативні словосполучення, термінологічні вирази: суспільно-політичні, професійно-виробничі, військові, науково-технічні та офіційно-ділові форми висловлення, які дослідниця вважає стилістично нейтральними [17]. Цікаво, що таких же поглядів дотримується і білоруський дослідник слов'янської фразеології А.П. Супрун [36].

У нашому дослідженні буде творчо використано стилістичну класифікацію представника Чернівецької школи фразеологів Н.Д. Бабич, яка диференціює фразеологічні одиниці за виявом експресивності на дві групи: 1) сталі конструкції, які не передають емоційно-експресивних значень; 2) сталі конструкції, що виражають різні емоційно-експресивні відтінки значення [3].

Відомо, що фразеологізм є специфічною рисою мови, оскільки вони містять у собі велику силу експресії та емоційної наснаги, є яскравим втіленням зображальних і естетичних якостей мови [17].

Аналізуючи різницю між словом і фразеологізмом, В.М. Білоноженко зазначає, що у лексемі домінанта, як правило, належить до нейтрального стилю, а у фразеологізмі вона

тяжіє до стилістично забарвлених функціональних різновидів [8]. Ця точка зору узгоджується з оцінкою В. В. Виноградова, який вказував на особливе значення фразеологізмів у мовленнєвій діяльності акцентуючи увагу людини на багатогранності можливостей фразеологічного вираження єдиного душевного устремління чи думки в індивідуальному стилі [10: 121].

Загальновідомою в українській лінгвістиці є генетична класифікація фразеологізмів, обґрунтована Л.Г.Скрипник, за якою пропонується групувати фраземи за джерелами походження на питому українські та запозичені, а також фразеологічні кальки або напівкальки [35: 149].

Важливим елементом сучасних наукових фразеологічних досліджень залишається структурно-семантична трансформація фразем у художніх текстах, що актуалізує стилістичне вивчення фразеологічних одиниць у поетичних творах, адже саме поетичне мистецтво дозволяє автору по-своєму використовувати сталі звороти, які є невід'ємною частиною художнього ідіостилу письменника.

При визначенні стилістичних функцій фраземного складу ідіостилу поетів сучасної Уманщини ми послуговувалися теоретичними настановами

В. Д. Ужченка, який під стилістично забарвленими фразеологізмами розуміє їх стильову належність, закріплення за певними сферами мовленнєвого спілкування, вказує на виразні семантико-стилістичні якості фразем – образність, живу внутрішню форму, що приваблює майстрів художнього слова [38: 244 – 250].

Матеріалом дослідження ми обрали поезію сучасних уманських письменників Петра Поліщука, Григорія Савчука та Марини Павленко, творчість яких, за нашими спостереженнями, багата поетичними формами, де використовуються фразеологічні одиниці. Наша вибірка складає близько 1000 фразеологізмів. В основі дослідження перебувають теоретичні узагальнення і висновки одного з фундаторів української фразеології П. С. Дудика, який уміло поєднав вимоги структурного, семантичного і стилістичного планів, створивши авторську класифікацію [14].

Треба відзначити, що фразеологізми, використані у мовотворчості поетів Уманщини, виконуючи різноманітні стилістичні функції, зокрема оцінну. Наприклад: *Пригіркла наша свобода, / Аж пліснявою взялась* [25: 73]; *І в присмеркові росянім / Зведеш мене із розуму / Липневою гріховністю губів* [31: 193]; *З колін піднялась Україна-ненька* [12: 23]; *два життя лягло мені на плечі, / дві любові серце розрива* [12: 48]; *Прийдешнє і минуле душу рвуть: / квітками – марю, а шукаю – сніг* [22: 122].

Важливим узагальненням проведеного дослідження вважаємо той факт, що фразеологізми як емоційні мовні одиниці у поетичних текстах Петра Поліщука, Григорія Савчука, Марини Павленко насамперед виконують емоційно-експресивну функцію, **виражаючи** позитивні чи негативні почуття і характеризуючи психічний стан мовця. Наприклад: *Пухне голова / Від клопотів, всихають мозку рештки* [25: 196]; *А інший має журавля й синицю* [12: 42]; *І А душа завмира від чекання* [12: 109]; *Хоча до кухні серце не лежить* [21: 53]; *Я затисну твоїй плач у кулак й поцілую в листочки зелені* [21: 31].

Цікавими моментами дослідження є випадки дотепного вживання фразеологічних одиниць, які гумористично забарвлюють контекст. Наприклад: *Губу тихцем на велич розкотив* [32: 93]; *Б'ємо лоби об гасел груддя...*[25: 22]; *На шиї в нього хоч обіддя гни* [11:

101]; **Овечок із нас робили**, / *Чи може ми ними є* [12: 15]; *Їм на язик аби хоч щось хто кинув – / мерщій почнуть судити і плескати* [22: 71]; *Час тут, наче віслук той, / раз у раз упирається* [21: 52].

Не менш характерними для поетичної граматики є факти вживання фразеологічних одиниць, які подають портретну характеристику, змальовуючи зовнішній вигляд людини. Наприклад: *Щока щоку таємно гріє, / Лоскочуть душу коси-сни. / З невідолілої весни / По нерозкритих крилах-віях* [25: 46]; *Дядьки розпачно чухають лоби / Під заклки розвою і зростання* [25: 195]; *Бо твої очі світяться мені* [11: 84]; *Грас усмішка щаслива / На твоїй жаркій щоці* [11: 86]; *Усміхається в вує домовик* [20: 14]; *Крізь кіптяву – очі, неначе вуглиночки, світять* [22: 97].

Ще однією стилістичною особливістю мовотворчості поетів Уманщини є використання фразеологізмів з метою подання мовної характеристики ліричного героя. Наприклад: *І знов дереться в гвалті чорний рот* [25: 206]; *Зачениться вустами за вуста* [33: 87]; *Певен я, що на тебе, осико, / Хтось недобрый пустив поговор* [12:87]; *юний клен гарячі шле листи...* [12: 89]; *Мене сповивали у гасла, / Обіцянками годували / і забавляли казкою / про райського птаха* [21: 132]; *У такт про сало плещуть язики* [22: 62].

Виявлено також вживання фразеологізмів, що відіграють функцію синонімічного увиразнення експресії, створення градації. Наприклад: *ми були / хоч не взуті, проте й не босі, / хоч не вбрані, зате й не голі, / хоч не ситі, але й не голодні. / В одній руці – синиця, / в другій – журавель у небі* [21: 133]; *Спогади чвякають лугом, бездомні й сумні. / В них ні кола, / і ні човна, ні керма* [21: 119]; *... від роду до роду / В...прийдешино добу* [12: 37]; *Крізь далечинь твоїх біль мене пече / І душу огорта туман тривоги* [11: 79]; *Ковтаю згірклий крик надії, / Черствим шматком добра давлюсь... / І світ, і слід в душі ятріє* [25: 37]; *Не бачать і світу, либонь, / Молодість п'ють запосм. / Серед білого дня любов – / Цілюються двоє* [25: 140].

Що стосується структурної і семантичної трансформації фразеологізмів, зафіксованих у поетичних текстах письменників Уманщини, то, за нашими спостереженнями, можна виділити такі способи трансформації: структурно-граматичні та структурно-семантичні.

Зазначимо, що серед структурно-граматичних змін автори найчастіше використовують інверсію (лат.inversio – переставлення, перевертання) – зміну звичайного прямого чи зворотного порядку слів у реченні на стилістично маркований [39: 221]. Наприклад: *В селі пропало електричне світло. / Немовби його й зроду не було. / Ще й уночі. Ще й – на Андрія. Світу / Не видно Божого...* [25:164] (*світу божого не видно* [40: 87]); *По парі тварі всякої було* [31: 49] (*всякої тварі по парі*) прислів'я; *Нині вважають, кінці що заховано* [12: 16] (*ховати кінці* [40: 928]); *Від якої бринить в серці жилочка кожна* [12: 93] (*кожна жилка дрижить (бринить)* [40: 293]); *Прожитий рік – / як зношене пальто: / дірок від днів пустих / не заламати* [20:47] (*латати(залатувати) дірки* [40: 417]).

Цікавим, на наш погляд, є також дистантне розташування компонентів фразеологізму. Наприклад: *І знов дереться в гвалті чорний рот* [25: 206] (*дерти рота* [40: 232]); *Нині рученьки стомлений вік заламав* [26: 167] (*заламувати руки* [24: 80]); *Боюся зізнатись / У вигадках грішних. / У дурнях торішніх / Боюся зостатись* [28: 17] (*залишити в дурнях* [24: 53]); *Коли / Не пас у гульках-залицяннях задніх. / Коли у ночах зірно-громових / Пірнав безстрашно ув освідчень вир* [32: 76] (*пастися задніх* [24: 125]); *Чи лівий хто, чи*

правий, – / до останньої ноги / **закувати** всю державу / це й планету (чим не справа?) / **в ланцюги** [21: 90] (*забити (закувати) в кайдани* [40: 298]).

Треба відзначити також той факт, що в аналізованих поетичних текстах фразеологічні одиниці, залежно від лексичного оточення, можуть змінювати форму компонентів, що входять до їхнього складу. Така зміна граматичних форм складників залежить від того, з якою частиною мови співвідноситься фразеологізм. Наприклад: **Заламує руки до Бога** – *Моя Україна і я* [25: 15] (*узивати до Бога* [41: 28]); *Із часу душі тягнеш, як з багна* [31: 168] (*витягати з багна* [41: 13]); *У темну Лету, як в баюру стічну, / Творець змітає пам'яті мости, / І можна лиш молитися-клясти* [31: 77] (*спалити мости* [24: 140]); *Частую з'яви вічного владики, / **Поклавши на оltар безвірний дух*** [31: 73] (*покласти душу* [41: 148]); *Рідня рідні готує ліжницю **Прокруста*** [31: 23] (*прокрустове ложе* [24,140]); *Гостям тут **підносять сіль та паляницю*** [12: 8] (*хліб та (і) сіль* [40: 927]).

Ще одним цікавим стилістичним моментом досліджуваних фразеологічних одиниць у мовотворчості письменників сучасної Уманщини є вживання еліптичних форм – заміни одного (кількох) компонентів синтаксичної конструкції, стійкого словосполучення, слова, що легко домислюються, відновлюються у контексті [39: 171]. Наприклад: *А лиш крилом торкнеться лиха крик – / **Одразу руки й очі догори*** / *В усі часи волаємо до Бога* [25: 216] (*простягнути руку догори* [24: 141]); **Прожить – не поле перейти**. / *І – не йдемо* [31: 56] (*життя прожити – не поле перейти*) прислів'я.

Серед досліджених фразеологізмів ми зафіксували й такі, стилістична маркованість яких позначена вживанням фраземи з усиченням її структурного складу, при якому частина фразеологізму втрачається і не потребує поновлення, оскільки вона є несуттєвою. Наприклад: *Мов приск пісенний **в очі кресуть***, / *Непереспівно-дорогі, / Квітують яблуні уперше* [25: 123] (*кресати з очей блискавиці* [41: 294]); *Він проросте із попелу і вур, / **Нажебрає по ниточці із миру***, / *Нап'ялить знов хламидище ганьби* [31: 41] (*з миру по нитці – голому сорочка*) прислів'я.

В окремих випадках важливість висловлювання автори підкреслюють, використовуючи конденсацію, при якій на лексико-фразеологічному рівні відбувається скорочення обсягу неоднослівної назви зі збереженням її попереднього змісту [39: 266]. Наприклад: *Посмертний спалах сміху: „**Світ ловив**”* [32: 111] (*світ ловив мене та не спіймав*); *Лист від нього – **синицю в жмені*** [21: 81] (*піймати синицю в руку* [40: 641]); *А інший **має журавля й синицю*** [124: 2] (*піймати синицю в руку* [40: 641]).

Звертають на себе увагу структурно-семантичні зміни фразеологічних одиниць із трансформацією семантики окремих компонентів, що надають фразеологізмові нового емоційно-експресивного відтінку. Наприклад: *Б'ємо лоби об гасел груддя... / **Вожжі новітні, сонцем крутять*** [25: 22] (*крутити, як циган сонцем* [40: 940]); *Гостям тут **підносять сіль та паляницю*** [12: 8] (*хліб і (та) сіль* [40: 927]); *Спогади чв'якають лугом, бездомні й сумні. / **В них ні кола, / і ні човна, ні керма*** [21: 119] (*ні кола, ні(ані)двора* [40: 385]).

Варто відзначити, що серед структурно-семантичних змін фразеологізмів помічено також факти звуження чи розширення структури досліджених одиниць, внаслідок чого відбувається уточнення змісту фраземи, поновлення, посилення її образності, емотивної експресивності аж до зміни значення. Наприклад: **Прибіжать слова манівцями** / *Із оспівдченням* [26: 125] (*ходити манівцями* [24: 193]); *У царстві тіней владарі похмури*

/ Тихцем деруть з дуїні по третій шкурі [31: 122] (дерти шкуру [24: 41]); І очі, очі звабливо-безстидні / Ховає в ніч Купайло молодий [28: 25] (ховати очі [24: 193]); Спогади чвякають лугом, бездомні й сумні. / В них ні кола, / і ні човна, ні керма [21: 119] (ні кілка, ні дрючка [40: 375]); Руки незборимо / снували пісню зашпорів нудну [22: 121] (плести (снувати) павутину [40: 646]).

Трансформація фразеологічних одиниць, виявлених у аналізованих поетичних текстах, засвідчує високі потенційні можливості їх варіативності. Зокрема, це стосується тих структурних видозмін, які пов'язані із фразеологічними синонімами. Наприклад: Жонатий вечір світом нудить – / Чукурнув би в гречку, тільки – зась [25: 148] (ускочити в гречку [41: 95]); Дивитись крізь колодязь у підсвіття... / Сльозу витискує оскомна цитра / Лихої долі, пристрастей, утом [25: 198] (видавлювати сльозу [40: 85]); Щока щоку тасмно гріє, / Лоскочуть душу коси-сни. / З невіоболілої весни / По нерозкритих крилах-віях [25: 46] (тривожити душу [41: 151]); Віддав сонети долі горопашній / Іду [29: 170] (лиха доля [41: 120]); В усі часи волаємо до Бога [31: 39] (узивати до Бога [41,28]); Той плуга пре, той білим світом нудить [31:122] (тягти ярмо [40: 907]); Чись чекання назирці плететься [32: 59] (назириці ходити [40: 929]); Якщо не схаменемося – згорить, / Чи в друзки розлетиться разом з нами [11: 101] (розлетітись пилом [40: 753]); Чуюсь надію повернути знову, / Когось на шлях правдивий провести [11: 26] (настановляти на праведний путь [41: 352]); душа ж моя розквітла буйним рясом / і розчинилась навстіж: / Мавко, здрастуй [21: 24] (душа (серце) розривається (рветься) надвоє (навпіл) [40:280]).

Досить поширеними є випадки трансформації, пов'язані з антонімічними відношеннями. Наприклад: Я сам собі зладнав окуви / Із кричи кладенців-письмен, / Прип'ятий словом до ікони / Прасвітніх молитов-пісень [25: 63] (ладнати сани); Душа несплачені борги / На рушникові, як на горі, / Жерцям підносить на Азори [25: 90] (піднести на рушникові хліб-сіля); Владар пройшов. Пиху надяг – / Копійки шкода [26: 13] (скинути пиху [41: 326]); час не в силі розірвать мости [12: 39] (розірвати зашморг [40: 750]); біля серця вас, гуси, пригрію [21: 25] (пригріти гадюку на грудях [40: 690]).

На варіативність фразем вказує Ю.Ф. Прадід, зазначаючи, що фразеологічні варіанти – це видозміни одного і того ж фразеологізму, які не впливають на його цілісне значення [21,7]. Варіативність структурного складу фразеологічних одиниць у поезії сучасної Уманщини засвідчено випадками заміни одних компонентів фраземи іншою лексемою. Наприклад: На покуті, дразкою в оці, / Чуже запаніле хамло. / Ні мови, ні духу, ні моці, / Немовби нас ще й не було [25: 87] (бути сіллю в оці [41: 28]); Попутних Вам губів. Нехай несуть / За райдугу (Поліщук,26,79) (попутний вітер [24: 193]); Як тільки душу вересні обсіли, / І бабиного літа звився дим, / Схотіло серце бути молодим... [25: 161] (злидні насіли [41: 175]); У шепоті присміянь / Час кроки затаїв [26: 111] (затаїти дух [41: 138]); час не в силі розірвать мости [12: 39] (розірвати зашморг [40: 750]); Ще ж бо мотати та й мотати / Сувій непройдених доріг [12: 7] (мотати душу [40: 510]); А ще ж недавно вірила так твердо, / що холод серця розтопило зуміло [22: 119] (розтопити лід (кригу) [40: 759]); життя заструміло нове, / зіп'явшись на пагін зі сміху та сліз: / я – той, що живе! [21: 136] (стати на ноги [40: 859]).

Засвідчено також випадки трансформації звукового оформлення компонентів фразеологічних одиниць. Наприклад: Захланний погляд прийшлих поколінь [31: 24] (прийдешині

покоління); *А тільки ж скраю, в сінях, за порогом. / Немов збіднілий родич – тий. І – з Богом / На штири боки. Чи під три вітри* [32: 57] (*на чотири боки* [40: 44]).

Проведений аналіз стилістичних характеристик поетичних фразем дозволяє стверджувати, що одним із способів розширення значень фразеологізмів є введення фразеологічної одиниці у структуру художнього тексту (коли слово вставляється між компонентами фразеологізму з метою їх пояснення) та додавання – коли слово вживається у пре- чи постпозиції Наприклад: *Поклони хитра совість б'є, / І молитесь душа невміло* [25: 131] (*бити поклони* + словосполучення *хитра совість*); *І очі, очі звабливо-безстидні / Ховає в ніч Купайло молодий* [28,25] (*ховати очі* + складний прикметник *звабливо-безстидні*); *А може осінь стороною, / Нас не помітивши, пройде* [12: 112] (*обходити стороною* + дієприслівниковий зворот *нас не помітивши*); *Що ж, певне, згорить у тім тихім вогні / на попіл моє безответне кохання* [12: 90] (*перетліти на попіл* + обставина місця у *тім тихім вогні*); *Слинку спрагло ковтне вазон* [20: 10] (*ковтати слину* + прислівник *спрагло*).

Характерною ознакою поетичного ідіостилю письменників сучасної Уманщини є структурне підсилення фразеологізмів часткою та сполучником *і*, що, виконуючи ще й акцентуаційну роль, надає змісту поетичного тексту особливої виразності. Наприклад: *Колись і світ був молодим, / І баба була дівкою. / Тепер – лиші думка втіхою: / Колись і світ був молодим* [25: 109]; *І знов за око – око й зуб – за зуб, / Пекельний рев війни кривавих труб... / І, стявши зуби, крізь ладаний дим / До ями – дружно, стадам, як один: / Безбожний час не жадає нікого* [25: 215]; *Крізь далечинь твій біль мене пече / І душу озорта туман тривоги* [11: 79]; *ловити в сіті / неловиме Слово / та брати дурації на глум* [21: 94].

Стилістично маркованою ознакою мовотворчості поетів сучасної Уманщини можна вважати також авторське нанизання фразеологізмів у складних синтаксичних конструкціях. Наприклад: *Ковтаю ззірклий крик надії, / Черствим иматком добра давлюсь... / І світ, і слід в душі ятріє* [25: 37]; *Не бачать і світу, либонь, / Молодість п'ють запоєм. / Серед білого дня любов – / Цілюються двоє* [25: 140]; *Самі на себе реготнем на кутні / Й затулим рот державницьким замком* [31: 43]; *Можна жити й хохлом, не розправивши крил, / У мовчанні, по-рабськи, схиляючи спину* [11: 20]; *Той з шкіри пнеться, та нема пуття* [12: 42]; *А мороз, розправляючи крила, / Тисне все, що на думку збрело* [11: 134]; *Навіть покарати, / якщо на те пішло, служебку можна / і можна свнуха поставити на місце* [22: 79]; *І твій лист приповзе до мене навколішках, / буде проситись, буде битись об шибку!* [21: 81].

Емоційно яскравими виступають у досліджених поетичних текстах прислів'я та крилаті слова і вирази. Наприклад: *Несе епоха злого раю / Жебрацтво у прийдешній вік, / На спинах вчених-недорік... / Під гаслом „Масмо, що масм” / (Мо', й мудро вирік чоловік) / Несе епоха злого раю / Жебрацтво у прийдешній вік* [25: 69]; *роби це кохання вранці ввечером / якби це й серед білого дня / дурень думкою дуже забагатів / отож-то нехай ліпше* [28: 192]; *В краю, де стилос і стилет – / Старці у прицерковній ніші* [31: 54]; *Відпочинь-но: / ранок, звісно ж, мудріший за вечір* [21: 122]; *А поглянути угору / Нема коли, нема коли, нема коли* [21: 50]; *Дідусь мене запрошував ласкаво / Відвідати того, що Бог послав* [11: 49]; *Як буде хліб, то буде воля й пісня* [12: 45].

У науковій літературі не так часто аналізується фразеологічна контамінація (лат. contamination – змішування, зіткнення) – схрещення двох мовних одиниць, які, перебуваючи

в парадигматичних і рідше синтагматичних відношеннях між собою, одночасно спливають у свідомості мовця при потребі позначення певного поняття чи ситуації і внаслідок цього переплітаються або тісно поєднуються в межах однієї новоутвореної одиниці [39,269]. Контамінація, як стверджує В.А. Чабаненко, переводить фразеологізми в новий семантичний план, чим досягається яскравий лінгвостилістичний ефект [42:60]. На функціональну обмеженість контамінованої фразеологічної одиниці вказує Л.Ф. Щербачук, зазначаючи, що така фразема поєднує в собі значення схрещуваних фразеологізмів, бо вживається лише в певному контексті з конкретною стилістичною настановою автора [45, 132].

У поетичній творчості письменників сучасної Уманщини випадки фразеологічної контамінації фіксуються як поєднання компонентів двох співвідносних позначень того самого поняття або ситуації, так і слутування керування при двох синонімічних чи тому самому слові. Наприклад: *Не до любові, не до істин – / На Суд Страшний тернова путь, / Коли душа навчилась їсти / І розучилась чуть* [25: 75] (*до страшного суду + тернова путь*); *Душею сплачуєм данину / За декілька страмних думок. / І за якийсь непевний крок* [25: 132] (*сплачувати борги + віддавати данину*); *І сам собі дірки невдач латав / На чорній світлі білими нитками. / Зі мною все – ридай, співай чи смійся, / А ні – то вий од пам'яті на місяць, / Допоки вічність терпеливо жде* [25: 179] (*розгавкатися, мов собачня на місяць + бути без пам'яті*); *До болю, до крику. / Залишаю позаду слід / Ненаписано-вмерлих слів / Та пелюстки любови – як викуп* [31: 141] (*до болю + криком кричати + залишати слід*); *Руки незборимо / снували пісно зашпорів нудну* [22: 121] (*снувати думки + зашпори заходять*); *Що стільки гріху, болю, бруду / На собі все життя несли?!* [11: 17] (*носити на собі сліди + тягти життя*); *До Богом створеного суду / Прийдесться голими іти* [11: 17] (*ходити голим + іти в далеку дорогу*).

Таким чином, проведений аналіз фразеологічних одиниць у мовотворчості поетів сучасної Уманщини Петра Поліщука, Григорія Савчука та Марини Павленко дає змогу констатувати відповідність авторських фразеологічних систем нормативним вимогам стилістики сучасної української мови, що засвідчує творчу активність митців поетичного слова, зокрема у ділянках словотвору і семантики, а також перспективу трансформації загальнономовних фразеологізмів у авторські, які могли б збагатити фразеологічний фонд загальнонародної мови. Фразеологізми в поетичних творах письменників Уманщини є важливим складником індивідуального стилю кожного з них. Використання фразеологічних одиниць у дослідженій мовотворчості поетів Уманщини, зокрема їх авторська інтерпретація дозволяє визначити параметри стилістичної специфіки метафоричних одиниць, аж до встановлення динаміки варіативності стійких словосполучень, які є нормативними для сучасної української літературної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія: Навч. посіб. для філологічних факультетів університетів. 2-ге вид., доповн. і перероб. – Харків: Вища школа. Вид-во при ХДУ, 1988. – 134с.
2. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології – Х. : Вища школа, 1987. – 167 с.
3. Бабич Н. Д. Стилістика фразеологічних одиниць // Українська мова та література в школі. – 1979. – №11. – С. 17 – 22.

4. Бабкин А. М. Русская фразеология, ее развитие и источники. – Л. : Наука, 1970, – 262 с.
5. Балли Ш. Французская стилистика / Пер. с фр. К.А. Долинина. – М. : Изд-во иностр. лит., 1961. – 394 с.
6. Баран Я. А. Основные вопросы общей и немецкой фразеологии. – Львов: Вища школа, изд-во при Львов. ун-те, 1980. – с. 156.
7. Баранник Д. Х. Народнорозмовний складник лексичної та фразеологічної систем національної мови (на захист розмовного стилю) / Д. Х. Баранник // Мовознавство. – 2008. – №4/5. – С. 18 – 31.
8. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. – К.: Наук, думка, 1989, – 156 с.
9. Булаховський Л. А. Вибрані праці в п'яти томах. Т.1. Загальне мовознавство.– К. : Наук. думка, 1975. – 495 с.
10. Виноградов В. В.Об основных типах фразеологических единиц в русском языке // Избр. тр.: Лексикология и лексикография. – М. : Наука, 1977. – 400 с.
11. Григорій Савчук. Дзвонкова криниця: Поезії – Черкаси: Облредвидав „Сіач”, 1998. – 128 с.
12. Григорій Савчук. Душі джерела: Поезії – Черкаси: Облредвидав „Сіач”, 1996. – 126 с.
13. Демський М. Т. Українські фраземи й особливості їх творення. – Л. : Просвіта, 1994. – 62 с.
14. Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського літературного мовлення. – К. : Наук. думка, 1973.– 221 с.
15. Ефимов А. И. История русского литературного языка М.: Учпедгиз, 1961. – 322 с.
16. Жуков В. П. Русская фразеология. – М. : Высш. шк., 1986. – 310 с.
17. Їжакевич Г. П. Стилистична класифікація фразеологізмів // Українська мова та література в школі. – 1971. – №10. – С. 13 – 21.
18. Ларин Б. А. История русского языка и общее языкознание. – М., 1977. – 224 с.
19. Лисиченко Л.А. Мовна картина світу та її рівні. – Харків, 2000. – 187 с.
20. Марина Павленко. Бузкові зошити: Поезії. – Київ : „Гранослов”, 1997. – 70 с.
21. Марина Павленко. Душа осики: Поезія. – Черкаси: Видавництво „Черкаський ЦНТЕР”, 2006. – 144 с.
22. Марина Павленко. Чар-папороть: Поезія. – Львів: Каменяр, 2002. – 142 с.
23. Медведев Ф. П. Українська фразеологія: Чому ми так говоримо. – Х. : Вища шк., 1977. – 232 с.
24. Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. – К.: Рад. шк., 1991. – 400 с.
25. Поліщук Петро. День як день: Поезії. – Умань: Видавничо-поліграфічне підприємство, 2000. – 224 с.
26. Поліщук Петро. За райдугу: Поезії. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2008. – 176 с.
27. Поліщук Петро. Любов: Поезії. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2007. – 150 с.
28. Поліщук Петро. Любосвіт: Поезії. – К.: Редакція часопису „Народознавство”, 2002. – 200 с.
29. Поліщук Петро. Май....„Софіївка”...Жасмин: Поезії. – Черкаси: Чабаненко Ю.А., 1999. – 201 с.

30. Поліщук Петро. На сьомім небі: Поезії. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2007. – 368 с.
31. Поліщук Петро. Оглянься: Поезії. – Умань: Видавничо-поліграфічне підприємство, 1999. – 201 с.
32. Поліщук Петро. Оддячиться колись: Поезії. – К.: «Ярославів Вал», 2005. – 204 с.
33. Поліщук Петро. У подиві: Поезії. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2010. – 138 с.
34. Прадід Ю. Ф. Проблеми фразеологічної ідеографії (на матеріалі української і російської мов): дис. д-ра філол. наук: 10.02.01 ; 10.02.02 / Прадід Юрій Федорович ; НАН України, Інститут української мови. – К., 1997. – 396 с.
35. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. – К.: Наук, думка, 1973, – 280 с.
36. Супрун А.П. Семантико-стилістичні особливості фразеологічних одиниць (на матеріалі поетичних творів Максима Рильського): дис... канд. філол. наук : 10.02.01/ Супрун Алла Петрівна. – Миколаїв, 1999. – 302 с.
37. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – 440 с.
38. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
39. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М. (співголова), Тараненко О.О.(співголова), М.П.Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во „Укр.. енцикл.” ім. М.П.Бажана, 2004. – 824 с.
40. Фразеологічний словник української мови [Уклад.: В.М.Білоноженко та ін.]. – К.: Наук. думка, 1993. – 984 с.
41. Фразеологія перекладів Миколи Лукаша: Словник-довідник / Уклали О.І. Скопенко, Т.В.Цимбалюк. – К. : Довіра, 2003. – 735 с.
42. Чабаненко В. А. Стилістичне увиразнення фразеологізмів. / Українська мова і література в школі. – № 9 (295), 1981. – С. 60 – 62.
43. Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. – К.: Рад. шк., 1962. – 495 с.
44. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 1985. – 160 с.
45. Щербачук Л.Ф. Загальномовна та індивідуально-авторська фразеологія в художніх текстах (на матеріалі творів О.Гончара): дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / Щербачук Лідія Федорівна; Таврійський національний ун-т ім. В.І.Вернадського. – Сімф., 2000. – 211 арк.